

жет превышать в десятки и более раз производительность труда в организации, не уделяющей внимание эффективности использования человеческих ресурсов.

Литература: 1. Управление персоналом: Навчальний посібник. — К.: Кондор, 2003. — 296 с. 2. Управление персоналом организации: Учебник / Под ред. А. Я. Киба нова. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 636 с.

Стаття надійшла до редакції
23.04.2003 р.

УДК 658.15

Лук'яненко І. О.

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМОГО ПІДХОДУ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ОБІГОВИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКУ

The necessity of system approach application to enterprise working capital administration is grounded in this article. The system approach gives this administration the opportunity of self-perfection and adaptation to constant changes in current manufacturing and economic activities, in particular.

Ринкова система господарювання характеризується різнобічним розвитком суспільних відносин, які базуються на певних стимулах і принципах господарювання, зокрема, таких, як одержання високого доходу у сфері бізнесу. Свобода підприємництва, свобода вибору й особисті економічні інтереси підприємців формують відносини змагання, конкуренції між учасниками ринкового процесу.

У цих умовах економічне становище підприємства — це показник якості менеджменту на підприємстві, готовності підприємця до ведення справи. Основними факторами, що впливають на економічне становище підприємства, є: рівень техніки і технології; якість робочої сили та цілеспрямоване використання мотивації праці; організація й управління виробництвом. Останній

елемент виконує головну роль, здійснюючи вплив на формування й ефективність функціонування першого та другого елементів.

Основи наукового управління підприємством заклали Ф. Тейлор, А. Файоль, Г. Форд. Так, на думку Ф. Тейлора, під управлінням маються на увазі заходи, що забезпечують "максимальний прибуток для підприємця у поєднанні з максимальним добробутом для кожного працюючого на підприємстві працівника" [1]. А. Файоль під управлінням розумів одну з функцій, дія якої повинна забезпечувати підприємству реалізацію поставленої мети при прагненні витягти "можливо великі вигоди з усіх ресурсів, якими воно розпоряджається" [2].

Таким чином, можна зробити висновок, що управління є способом впливу на ресурси (трудові, матеріальні і т. д.) підприємства для досягнення певного результату в майбутньому.

Сучасна наука трактує управління як елемент, функцію організованих систем різної природи, що забезпечує збереження їхньої певної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію їхніх програм і цілей [3]. Під економічним управлінням мається на увазі спосіб впливу на процес суспільної праці відповідно до об'єктивних законів розвитку суспільства. Даний вид управління містить у собі управління виробництвом і невиробничою сферою.

Деякі автори (Румянцев А. Г., Яковенко Є. Г., Янаєв С. І.) під управлінням розуміють технологію процесу управління — виконання сукупності операцій і процедур, що забезпечують процес впливу на систему, якою управляють, і приводять останню до змін, що відповідають цілям та інтересам підприємства.

Актуальність цих визначень для управління підприємством в сучасних умовах очевидна. Але практичне управління бізнесом спирається, в основному, на такі прийоми управління, як інтуїція й імпровізація. Управління підприємством як складною економічною системою без конкретної мети й технології її досягнення здатне викликати такі економічні наслідки, як тимчасова неплатоспроможність підприємства, втрата позицій на ринку, зниження обсягів продажу та, як наслідок, банкрутство.

Для українських промислових підприємств на сьогоднішній день актуальною залишається проблема забезпечення їхньої діяльності достатнім обсягом обігових коштів. Це свідчить про

недосконалість систем управління обіговими коштами, що використовуються підприємствами. За цих умов роль системного підходу зводиться до надання допомоги менеджерам підприємств у перебудові та вдосконаленні процесу управління обіговими коштами.

Однією з характерних рис сучасної науки є широке використання системного підходу в наукових дослідженнях. Терміни "система", "підсистема", "управління", "структура" та інші, пов'язані з ними, увійшли до числа найбільш вживаних у науці та різних сферах практичної діяльності. Усі вони утворюють деяку концептуальну систему, компоненти якої взаємопов'язані (система визначається на їх основі і, в свою чергу, сприяє уточненню змісту цих понять) і в своїй цілісності становлять перше уявлення про логістичний каркас системного підходу. Системний підхід використовується автором з метою комплексного вивчення процесу управління обіговими коштами, оскільки дозволяє: чітко визначити проблему та мету дослідження, обрати правильний, об'єктивний спосіб дослідження складних економічних процесів, визначити комплекс методів і засобів, що дозволить досягти поставленої мети шляхом розробки комплексної цільової програми управління обіговими коштами підприємств за умов обмеженості ресурсів.

Поняття "управління" доцільно застосовувати як до підприємства як об'єкта господарювання в цілому, так і до сукупних активів підприємства та їх елементів. Це можна пояснити тим, що підприємство як організаційна система становить набір елементів, одним з яких є активи, активи ж, у свою чергу, — також організаційна система, що вимагає управління.

У зв'язку з цим до процесу управління обіговими коштами, на думку автора, повинен застосовуватися комплексний характер, тому що він реалізує системний підхід до управління обіговими коштами і підприємством в цілому. Саме комплексний підхід до процесу управління має забезпечити його ефективність.

Отже, під управлінням обіговими коштами підприємств варто розуміти цільову комплексну програму впливу на обігові кошти та їхні елементи, спрямовану на приведення кількісних та якісних параметрів стану й ефективності управління обіговими коштами у відповідність до цілей і завдань підприємства та забезпечення ефективності використання останніх. Для реалі-

зації даної програми необхідна певна технологія, система методів і технічних засобів. Отже, управління обіговими коштами поєднує як програму, так і інструментарій, що забезпечує її реалізацію.

Комплексна програма впливу на обігові кошти реалізує системний підхід до управління обіговими коштами підприємств. Системний підхід зумовлений тим, що обігові кошти як об'єкт управління становлять складну систему, що характеризується єдністю цілей ієрархічної структури.

Застосування системного підходу до управління діяльністю підприємства в цілому, в тому числі до управління його обіговими коштами, забезпечує принцип єдності (холізму), що є найважливішим принципом планування, аналізу й управління діяльністю підприємства. Системний підхід є об'єктивно необхідним у процесі управління підприємством, що становить складний комплекс взаємозалежних елементів. Ознаками системного підходу є:

- 1) існування сукупності елементів;
- 2) взаємозв'язок між ними;
- 3) наявність єдиного напрямку розвитку елементів системи, орієнтованого на загальні цілі системи.

Окремі елементи господарського комплексу підприємства також можуть розглядатися як система. Кожен елемент обігових коштів має свою специфіку, що виявляється в розбіжностях у часі обігу, можливості забезпечення платоспроможності підприємства, впливі на собівартість виробленої продукції (послуг). Процес управління окремими елементами обігових коштів вимагає свого механізму: постановки мети, розробки критеріїв і завдань, тобто системного підходу до управління ними.

Системний підхід до управління окремими елементами обігових коштів спрямований на забезпечення їхнього максимальний внеску в процес ефективного функціонування активів у цілому.

Крім того, процес управління будь-яким економічним об'єктом припускає реалізацію основних функцій управління. Функція — це зовнішній прояв властивості будь-якого об'єкта процесу в даній системі відносин [3].

Сучасна наука виділяє такі функції управління: планування, прогнозування, організації, оцінки стану та регулювання, координування, стимулювання,

контролю. Таким чином, функції — це система послідовних дій, у яких виявляється сутність управління.

Кожна з цих функцій управління стосовно до практичної діяльності вимагає системи елементів, що забезпечують їхню реалізацію. Підсистеми (функції) можуть бути єдиними для різних об'єктів управління, але вони повинні мати конкретне наповнення, пов'язане зі специфікою певного об'єкта, зокрема, з обіговими коштами. На думку автора, конкретний зміст підсистем управління обіговими коштами може бути наступним (таблиця).

Автор вважає, що вирішальною підсистемою процесу управління обіговими коштами підприємств у сучасних умовах господарювання є постановка мети, завдань і розробка критерію. Постановка мети, її конкретизація в завданнях є актуальною підсистемою процесу управління обіговими коштами, яка визначає зміст інших підсистем управління ними. Системність процесу управління обіговими коштами підприємства вимагає і системи показників як інструмента для оцінки стану, розвитку, ефективності управління обіговими коштами.

Таким чином, щоб максимально повно й об'єктивно охарактеризувати обігові кошти як об'єкт господарювання з погляду часу, умов використання, кінцевих результатів, необхідний системний підхід до їхнього управління. Завдання такого управління полягає у виборі кінцевого набору інструментів управління з урахуванням об'єктів і конкретних умов господарювання. Системний підхід реалізується в конкретних програмах управління певним об'єктом засобів.

Таблиця

Основні підсистеми процесу управління обіговими коштами та їх елементами

Підсистеми	Зміст підсистем процесу управління обіговими коштами
1	2
1. Постановка мети, завдання управління обіговими коштами (ОК) підприємств	постановка мети управління елементами ОК; розробка завдань управління ОК в цілому та поелементно; розробка критерію реалізації цілей управління ОК в цілому і поелементно

Закінчення таблиці

1	2
2. Контроль і аналіз стану ОК	оцінка наявності, структури ОК підприємств поелементно і в цілому; вивчення тенденцій розвитку, пропорцій між елементами ОК; кількісний вимір впливу факторів на формування, використання ОК у цілому і за її елементами; виявлення резервів зростання ефективності використання ОК підприємств; розробка рекомендацій з найбільш ефективного використання ОК з урахуванням перспектив розвитку підприємства
3. Планування (прогнозування) стану ОК підприємств	оцінка можливих змін зовнішнього середовища; розрахунок альтернативних варіантів потреби підприємств в ОК поелементно і в цілому; розрахунок варіантів структури ОК підприємства
4. Організація управління ОК підприємств	побудова структури апарату управління ОК; встановлення взаємозв'язку між управлінськими підрозділами; розробка норм, нормативів за елементами ОК; розробка заходів, що стимулюють ефективне управління ОК
5. Оцінка стану і регулювання ОК	розробка правил ухвалення рішень відповідних алгоритмів; розробка заходів щодо усунення наявних відхилень ОК від нормативів; погодженість дій апарату управління ОК підприємств

На думку А. Файоля, програма дій "полегшує використання ресурсів підприємства і вибір найкращих засобів для досягнення мети; вона усуває, зменшує коливання, невдалі маневри необґрунтовані зміни орієнтації" [2]. Спираючись на інформацію таблиці, автор розробив програму управління обіговими коштами підприємств. На його думку, вона повинна містити послідовність моментів, що дозволяє реалізувати функції управління. Цільова програма управління обіговими коштами може мати наступний вигляд (рис. 1).

Метою управління обіговими коштами підприємства є досягнення необхідного фінансового результату підприємства при найменших витратах на формування майнового потенціалу і найменшому ризику.

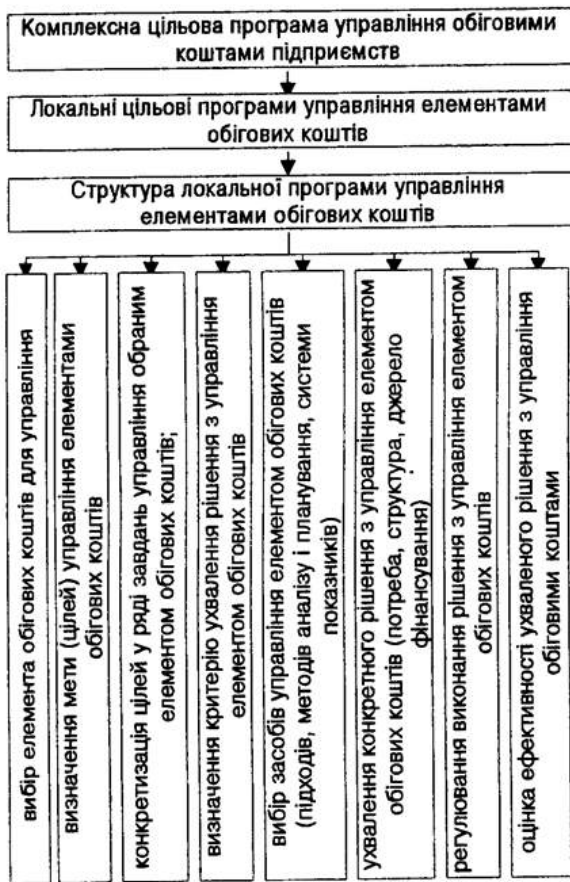

Рис. 1. Схема реалізації комплексної цільової програми управління обіговими коштами підприємства

На думку автора, загальну схему управління обіговими коштами та їх елементами можна подати в наступному вигляді (рис. 2).

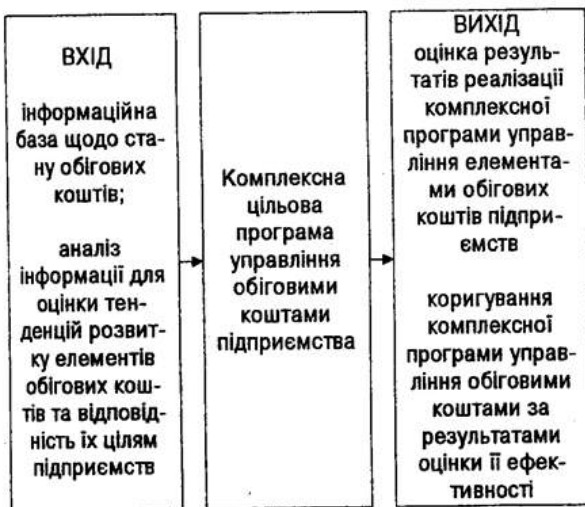

Рис. 2. Загальна схема процесу управління обіговими коштами підприємства

Головна вимога, закладена в першій підсистемі (таблиця), — це взаємозв'язок елементів:

Під метою управління мається на увазі певний стан об'єкта управління в майбутньому; під завданнями — засіб досягнення поставлених цілей; під критерієм управління — сукупність вимог (правил), при виконанні яких обране рішення найбільше відповідає поставленим цілям.

Наукова новизна дослідження полягає у використанні системного підходу до управління обіговими коштами підприємства в умовах обмеженості ресурсів, який реалізований у вигляді комплексної цільової програми управління обіговими коштами.

Як свідчить дане дослідження, основний зміст системного підходу полягає не у формальному математичному апараті, що описує "системи" і "вирішення проблем" (хоча спроби створення такого апарату існують), і не в спеціальних математичних методах, наприклад оцінки невизначеності (хоча в цьому напрямку також пророблена певна робота), а в його концептуальному, тобто понятійному апараті, в його ідеях, підходах і установках. Звідси випливає, що успіх у використанні системного підходу залежить від мистецтва інтерпретації його у практичних ситуаціях.

Література: 1. Тейлор Ф. У. Принципи научного менеджмента. — М.: Контролінг, 1996. — 188 с. 2. Файоль А. Общее и промышленное управление. — М.: Контролінг, 1992. — 200 с. 3. Румянцев А. Г., Яковенко Е. Г., Янаев С. И. Инструментарий экономической науки и практики. — М.: Знание, 1985. — 220 с. 4. Ванькович Д. В. Организация системного подхода в управлении финансовыми ресурсами // Региональная экономика. — 2001. — №3. — С. 225 – 231. 5. Дороніна М. С. Управление капиталом: проблемы та передумови їх вирішення // Вісник ХДЕУ. — 2001. — №2 (18). — С. 51 – 56. 6. Дикань Л. В., Колесникова В. М. Стратегическое управление финансовыми ресурсами промышленного предприятия // Вісник ХДЕУ. — 2001. — №2 (18). — С. 79 – 80. 7. Фисичкин Р. А. Контроль и мониторинг оборотного капитала предприятия // Вісник ХДЕУ. — 2001. — №3 (19). — С. 78 – 80. 8. Экономика предприятия: Учебное пособие / Под общ. ред. П. А. Орлова. — Харьков: Изд. ХГЭУ, 2000. — 400 с.